

16.02.2023 року в Національному університеті біоресурсів і природокористування України Навчально-науковим інститутом лісового і садово-паркового господарства проведено Всеукраїнський круглий стіл на тему: «Перспективи відтворення лісів України: можливості використання інтродуцентів та загрози інвазійних видів».

В засіданні прийняло участь більше 120 науковців з академічних установ НАН України, НААН України, університетів МОН України, Міндовкілля, ДАЛРУ, практиків лісового господарства та громадських організацій.

Заслухані базові доповіді вчених НУБіП України, Національного лісотехнічного університету, Українського ордена «Знак пошани» науково-дослідного інституту лісового господарства і агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького, ДАЛРУ в яких було викладено основні наукові дослідження по темі накопичені за десятки років.

Узагальнюючи матеріали круглого столу можна відмітити наступне:

1. За матеріалами лісовпорядкування в лісах ДАЛРУ загальна площа інтродукованих видів (73) складає 351 тис. га в т.ч.

Полісся – 16,5 тис. га – 0,7 %

Лісостеп – 98,9 тис. га – 5,2 %

Степ – 195,9 тис. га – 19,4 %

Карпати – 39,5 тис. га – 0,6 %.

Всього 5,2 % від загальної площі лісів ДАЛРУ. Дані про комунальні ліси відсутні.

Площі інтродуцентів в Степовій і Лісостеповій зонах створені в зв'язку з великими роботами в 50-60-х роках минулого століття по закріпленню земель від водної та вітрової ерозії. В той період в окремі роки висаджували до 300 тис. га в рік лісових насаджень, в які в зв'язку з кліматичними умовами степу вводились інтродуценти. Тоді були створені насадження по правому березі річок Дніпро, Дністер, Прут, Південний Буг, Сіверський Донець, які зупинили ерозію ґрунтів.

Це говорить про те, що 55 % насаджень в цій зоні за участю інтродуцентів відноситься до стиглих насаджень.

2. На об'єктах природно-заповідного фонду на площі 42,5 тис. га росте 54 інтродукованих види в т.ч.:

Поліссі – 3,16 тис. га

Лісостепу – 11,16 тис. га

Степу – 22,8 тис. га

Карпати – 5,38 тис. га

3. Домінуючими є: робінія псевдоакація, дуб червоний, ясен зелений, тополя канадська, гледичія триколючкова.

Дані показники засвідчують наявність інтродукованих видів виключно на об'єктах штучного походження.

4. Дослідження науковців, які приймали участь в роботі круглого столу, підтверджують високу їх економічну цінність через якість деревини, надзвичайну екологічну роль в боротьбі з ерозією, що потребує виваженого та науково-обґрунтованого підходу при оцінці даних об'єктів, створення плантацій в майбутньому, особливо враховуючи зростаючу роль біоенергетики та участь даних видів в озелененні населених пунктів, розвиток розсадників для ландшафтного будівництва. Так в своїх виступах:

Директор ННІ лісового та садово-паркового господарства (НУБІП України) Петро Лакида звернув увагу учасників на проблеми зі створення та відновлення лісів пов'язані з кліматичними змінами, які провокують зміни умов зростання та видового складу деревних рослин у лісах різного призначення всіх природних зон нашої країни. І не завжди можливо вирішити питання створення та формування високопродуктивних і біологічно стійких насаджень без введення до їх складу різних видів інтродуцентів.

Будзінський Ігор начальник управління лісового господарства ДАЛРУ навів аналіз використання інтродукованих видів деревних рослин у лісових насадженнях у розрізі адміністративних районів і природних зон у розрізі в їх складі аборигенних та інтродукованих видів залежно від цільового

призначення. Прокоментував розроблені пропозиції щодо використання інтродукованих деревних видів у лісових насадженнях та унеможливлення використання інвазійних видів.

Світлана Лось, завідувач відділу селекції, генетики та біотехнології УкрНДІЛГА м. Харків, навела аналіз проведених досліджень лісових насаджень за участі дуба червоного та робінії псевдоакації, які показали що дані рослини не є інвазійними. Представила розроблені співробітниками УкрНДІЛГА рекомендації щодо використання інтродукованих видів у лісових насадженнях.

Професор кафедри лісових культур і лісової селекції (НЛТУ, м. Львів) Юрій Дебринюк ознайомив учасників круглого столу з результатами досліджень науковців лісових насаджень Карпатського регіону з участю інтродукованих видів. При цьому зроблено наголос на кращих показниках росту, стійкості та продуктивності насаджень з участю інтродуцентів, на основі чого зроблено висновок про відсутність ознак інвазійності у досліджуваних видів.

Доцент кафедри таксації лісу та лісового менеджменту (НУБІП України), представник офісу FSC в Україні, Оксана Павліщук, зацентувала увагу на сертифікації лісів у цілому, й зокрема на формуванні видового складу лісових насаджень з урахуванням їх економічного, господарського та цільового значення.

Професор кафедри економіки та менеджменту природокористування (НУ «Чернігівська політехніка») Юрій Гайда відзначив роль аборигенних та інтродукованих рослин деревних видів у створенні мішаних лісів різного цільового призначення, наголосивши на тому, що не всі інтродуковані види є інвазійними, і, що не варто путати ці поняття, оскільки це різне явища.

Директор УкрНДІЛГА ім. Висоцького, Віктор Ткач зазначив, що наукові співробітники інституту мають багаторічний досвід вивчення лісових насаджень з участю різних видів інтродукованих деревних видів, на основі чого розроблені рекомендації, щодо можливості і доцільності використання різних

видів інтродукованих деревних рослин, їх дольової частки, у насаджень різного цільового призначення.

Голова ГО «Всеукраїнська екологічна ліга» Тетяна Тимочко емоційно прокоментувала позицію екологічних громадських організацій з категоричним запереченням можливості використання інтродукованих та інвазійних видів деревних рослин при створення нових лісових насаджень та вимогою видалення таких видів у вже існуючих лісах.

Науковцями зроблено детальний аналіз інвазійності окремих інтродуцентів та сформувано наступні висновки:

- Інвазію окремих видів доцільно розглядати виключно в межах географічних зон в залежності від кліматичних умов і екологічного значення
- Виважені лісогосподарські заходи, підбір видів, змішані насадження, догляд за ними, здатні обмежити активну інвазію окремих видів та можливість використання їх в економічних цілях
- Потребують виваженого підходу розгляд проектів лісових культур з врахуванням участі інтродуцентів
- Потребують вирішення питання лісових насаджень створених за участю інтродуцентів на об'єктах ПЗФ
- При прийнятті рішень про перелік інвазійних видів Міністерство як орган який формує політику в цій сфері повинно базуватись виключно на наукових рекомендаціях та досвіду вітчизняних вчених, розумінні що довкілля і добробут людей поняття нероздільні і потребують виваженого, а не емоційного підходу, та покладену на Міністерство відповідальність за прийняте рішення.

Пропозиції вчених до списку інвазійних видів підготовлених
громадськими організаціями

	Назва	Стан погоджен ня (+ «за», - «проти»)	Обґрунтування
1.	Абрикоса звичайна (<i>Armeniaca vulgaris</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Перспективний вид для степового лісорозведення.
2.	Айлант найвищий (<i>Ailanthus altissima</i>)	+	Висока паростева здатність, швидке розповсюдження, здатність до витіснення інших видів
3.	Аморфа кущова (<i>Amorpha fruticosa</i>)	+	Висока порослева здатність, швидке розповсюдження, здатність до витіснення інших видів
4.	Аралія маньчжурська (<i>Aralia mandshurica</i>)	?	У лісових насадженнях не культивується, але за біологічними властивостями може виявляти інвазійну активність. Питання вимагає вивчення.
5.	Аронія чорноплідна (<i>Aronia melanocarpa</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Цінний плодово-ягідний вид.
6.	Багряник японський (<i>Cercidiphyllum japonicum</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. У лісових насадженнях практично не трапляється.
7.	Бархат амурський або оксамитник амурський (<i>Phellodendron amurense</i>)	-	Практично не виявляє ознак інвазійної активності. У лісових насадженнях витісняється іншими деревними видами, в т.ч. і супутніми – кленами і грабом.
8.	Бирючина звичайна (<i>Ligustrum vulgare</i>)	-	Аборигенний вид.
9.	Бузок звичайний (<i>Syringa vulgaris</i>)	-	У лісових насадженнях не культивується.
10.	Верба ламка (<i>Salix fragilis</i> L.)	-	Аборигенний вид.
11.	В'яз карликовий або в. низький (<i>Ulmus pumila</i>)	+	Висока порослева здатність, швидке розповсюдження, здатність до витіснення інших видів
12.	Гіркокаштан (види та гібриди) <i>Aesculus</i> (species)	-	У лісових насадженнях не культивуються. Цінні декоративні види для озеленення.
13.	Гледичія звичайна або гледичія колюча <i>Gleditsia triacanthos</i>	- / +	Вид володіє високою паростевою здатністю, може швидко розповсюджуватися та витіснити інші деревні види у багатих та відносно багатих типах лісорослинних умов. Необхідно контролювати інвазійні впливи гледичії колючої та запроваджувати дієві заходи з пом'якшення цих негативних впливів. Поряд з цим, деревний вид володіє високою біотичною стійкістю в посушливих умовах, характеризується високою придатністю для захисного лісорозведення в степових умовах та під час рекультивації земель.
14.	Горіх всі види крім г. волоського (грецького) <i>Juglans</i> (species)	-	Не виявляють ознак інвазійної активності. Деревина всіх видів горіхів є ціннішою, ніж дубова. Дуже перспективні види для культивування у лісових насадженнях.
15.	Горобинник звичайний (<i>Sorbaria sorbifolia</i>)	?	У лісових насадженнях не культивується, але за біологічними властивостями може виявляти інвазійну активність. Питання вимагає вивчення.

16.	Дуб червоний або д. північний (<i>Quercus rubra</i> або <i>Q. borealis</i>)	-	Деревний вид володіє високою пеньковою паростевою здатністю. У багатих і відносно багатих умовах дає рясний самосів, який швидко росте і витісняє аборигенні види. У цих типах дуб червоний може бути причиною випадання аборигенних видів зі складу насадження. Поряд з цим, швидко росте, і є дуже перспективним видом для плантаційного лісовирощування. Перспективний вид для введення у вигляді домішки у соснові насадження свіжих та вологих суборів, де відіграє роль меліоративної породи. Під час плантаційного лісовирощування необхідно контролювати інвазійні впливи дуба червоного та запроваджувати дієві заходи з пом'якшення цих негативних впливів.
17.	Ірга колосиста (<i>Amelanchier spicata</i> (Lam.) K. Koch)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності.
18.	Карагана дерев'яниста (жовта акація) (<i>Caragana arborescens</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності.
19.	Карія (всі види) (<i>Carya</i> (species))	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Перспективний вид для культивування у лісових насадження внаслідок продукування цінної деревини. Широко використовується як декоративний вид у паркових насадженнях.
20.	Клен ясенелистий (<i>Acer negundo</i>)	+	Висока насінна продуктивність, швидке розповсюдження, здатність витіснити інші види.
21.	Клен сріблястий або клен цукристий (<i>Acer saccharinum</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Швидкокорослий і скоростиглий вид, може використовуватись для плантаційного лісовирощування.
22.	Криптомерія японська (<i>Cryptomeria japonica</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності.
23.	Ліщина деревоподібна або ведмежий горіх (<i>Corylus colurna</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Дуже рідко трапляється у лісових насадженнях. Має цінну деревину, внаслідок чого заслуговує уваги на широке впровадження у лісостани.
24.	Маслинка вузьколиста або лох вузьколистий (<i>Elaeagnus angustifolia</i>)	-	Аборигенний вид.
25.	Метасеквоя глібостробоїдна або м. китайська (<i>Metasequoia glyptostroboides</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Дуже цінний вид для озеленення. У закритому ґрунті дворічні саджанці можуть сягати висоти більше двох метрів. У лісових насадженнях виявляє ознаки швидкокорослості, однак витісняється аборигенними видами.
26.	Модрина (види та гібриди за винятком м. європейської) (<i>Larix</i> (species))	-	Не виявляють ознак інвазійної активності. Не утворюють пенькової та кореневої парості, природним шляхом майже не розповсюджуються. Модрини Кемпфера та ширококолуската є високоперспективними видами для плантаційного лісовирощування. Мають цінну деревину, володіють дуже високою продуктивністю та біотичною стійкістю в умовах кліматичних змін.
27.	Обліпіха крушинова ()		Вилучити зі списку, як синонімічну назву наступного виду!
28.	Обліпіха звичайна (<i>Hippophae rhamnoides</i> L.) (<i>Elaeagnus rhamnoides</i> (L.) A. Nelson)	-	У лісових насадженнях не культивується.

29.	Павловнія (види та гібриди) (<i>Paulownia</i> (species))	-	У лісових насадженнях не культивуються. Павловнії є високоперспективними деревними видами для плантаційного лісовирощування, володіючи надзвичайно високою швидкістю росту.
30.	Псевдотсуга Мензіса або п. тисолиста; дугласія тисолиста; д. зелена (<i>Pseudotsuga menziesii</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Не утворює пенькової та кореневої парості, природним шляхом майже не розповсюджуються. Псевдотсуга Мензіса є високоперспективним видом для плантаційного лісовирощування. Має цінну деревину, володіє дуже високою продуктивністю та біотичною стійкістю в умовах кліматичних змін. Дуже широко культивується в Європі, де площі насаджень за її участю розширюються кожного року.

31.	Птелея трилиста або в'язовик звичайний (<i>Ptelea trifoliata</i>)	?	Паростю не розмножується. У сприятливих умовах утворює рясний самосів, але питання прояву інвазійної активності вивчене недостатньо. Декоративна та фітонцидна рослина, яку часто використовують в озелененні. Росте практично в усіх парках. Розширення осередків зростання не помічено.
32.	Пухироплідник калинолистий (<i>Physocarpus opulifolius</i>)	?	Розмножується насінним та вегетативним шляхом. Декоративний вид, дуже широко використовується в озелененні. У лісових насадженнях практично не культивується, але у сприятливих умовах формує рясну кореневу парость, і виявляє тенденцію до захоплення нових площ. Питання інвазійної активності вимагає додаткового вивчення.
33.	Робінія звичайна або р. псевдоакація або біла акація (<i>Robinia pseudoacacia</i>)	-	Вид володіє високою паростевою та насінною активністю, може швидко розповсюджуватися та витіснити інші деревні види у багатих та відносно багатих типах лісорослинних умов. Утворює потужні кореневі паростки. Необхідно контролювати інвазійні впливи білої акації та запроваджувати дієві заходи з пом'якшення цих негативних впливів. <i>Поряд з цим</i> , деревний вид володіє високою біотичною стійкістю в посушливих умовах, характеризується високою придатністю для захисного лісорозведення в степових умовах та під час рекультивації земель. Робінія характеризується швидким ростом, дуже твердою деревиною, тому високо придатна для створення плантаційних насаджень з коротким оборотом рубки. У посушливих умовах це один із найцінніших видів для лісорозведення.
34.	Робінія клейка (<i>Robinia viscosa</i> Vent.)	?	У лісових насадженнях не культивується, але у сприятливих умовах може виявляти інвазійну активність, як і робінія звичайна. Питання вимагає додаткового вивчення. Цінний декоративний вид для озеленення.
35.	Слива розлога або алича (<i>Prunus divaricata</i>)	-	У лісових насадженнях не культивується.
36.	Сніжнягідник білий (<i>Symphoricarpos albus</i>)	-	У лісових насадженнях не культивується. Дуже широко використовується в озелененні.
37.	Сосна Банкса (<i>Pinus banksiana</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Перспективний деревний вид для вирощування у найбідніших типах лісорослинних умов. Природним шляхом розповсюджується дуже слабо

38.	Сосна Веймутова або с. Веймута (<i>Pinus strobus</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Вид швидкорослий, має цінну деревину, але випадає зі складу насаджень внаслідок низької біотичної стійкості. Сосну Веймутову культивують разом із сосною звичайною, але внаслідок ураження пухирчастою іржею вид у лісових насадженнях трапляється рідко.
39.	Сосна жовта, орегонська (<i>Pinus ponderosa</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Високодекоративний деревний вид для озеленення. У лісових насадженнях практично відсутній.
40.	Сосна жорстка (<i>Pinus rigida</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Поряд із сосною звичайною, широко культивується у насадженнях Західного та Малого Полісся. За швидкістю росту подібна до сосни звичайної. Володіє здатністю утворювати пенькові паростки.
41.	Сосна кедрова корейська (<i>Pinus koraiensis</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Високодекоративний та перспективний деревний вид для озеленення, для плантаційного вирощування з метою отримання цінної деревини та «кедрових горішків». Природним шляхом практично не розповсюджується внаслідок масового поїдання насіння гризунами. У лісових насадженнях трапляється рідко.
42.	Сосна кедрова сибірська (<i>Pinus sibirica</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. У лісових насадженнях України відсутня. Культивується як декоративний вид у паркових насадженнях.
43.	Сосна чорна (підвид сосна кримська) <i>Pinus nigra</i> (<i>Pinus pallasiana</i>)	-	Не виявляє ознак інвазійної активності. Один з небагатьох видів, який може успішно рости на вапнякових ґрунтах. Часто використовують в паркових насадженнях. Природним шляхом розповсюджується слабо внаслідок високої світлолюбності. Природним шляхом розповсюджується слабо.
44.	Скумпія звичайна; перукове дерево (<i>Cotinus coggigria</i>)	-	У лісових насадженнях не культивується.
45.	Сумах пухнастий або оцтове дерево (<i>Rhus typhina</i>)	- / +	У лісових насадженнях не культивується. як високо декоративний вид, широко використовують у паркових насадженнях, де сумах здатний швидко розмножуватися і захоплювати нові території, проявляючи ознаки інвазійності. Необхідно контролювати інвазійні впливи.
46.	Тополя (всі види і гібриди крім т. чорної, т. білої, т. тремтячої) (<i>Populus</i> (species))	-	Не виявляють ознак інвазійної активності. Формують дуже важливу сировинну базу для біоенергетики у всьому світі. Площі енергетичних плантацій тополь різних сортів щороку розширюються як у Європі, так і в Україні. За необхідністю рекультивацію земель з-під тополевих плантацій здійснюють швидко та ефективно.
47.	Черемха пізня (<i>Prunus serotina</i>)	?	Розмножується насінням та вегетативно. Широко культивують у паркових насадженнях. Вид має дуже цінну деревину, однак в Україні черемху пізню вирощують виключно для озеленення. В період кліматичних змін вид неодноразово фіксували у лісових насадженнях, де він розповсюдився природним шляхом. Володіючи високою посухостійкістю, черемха пізня здатна розширювати осередки свого зростання в багатих і відносно багатих типах лісорослинних умов. Існує висока вірогідність, що вид інвазійно активний. Проте питання інвазійної активності деревного виду вимагає додаткового вивчення.
48.	Ясен пенсільванський або я. зелений (<i>Fraxinus pennsylvanica</i> або <i>Fraxinus lanceolata</i>)	?	Паростю не розмножується. У сприятливих умовах дає рясний самосів. Може рости в умовах, які не придатні для росту ясена звичайного. Не пошкоджується бактеріальним

			раком. Ймовірно, може замінити у лісових насадженнях ясен звичайний. Питання інвазійної активності деревного виду вимагає додаткового вивчення.
49.	Ялина (всі види окрім я. звичайної) (<i>Picea</i> (species))	-	Не виявляють ознак інвазійної активності.
50.	Ялиця (всі види крім я. білої) (<i>Abies</i> (species))	-	Не виявляють ознак інвазійної активності.

НЛТУ України, 16.02.2023 р.

Проект від 16.02.2023 р.

Підготовлено ДАЛРУ

Пропозиції УкрНДІЛГА до проєкту рішення Всеукраїнського круглого столу «Перспективи відтворення лісів України: можливості використання інтродуцентів та загрози інвазійних видів»

Заслухавши та обговоривши доповіді та виступи учасників круглого столу, враховуючи результати довготривалих багаторічних досліджень науково-дослідних установ України, а також беручи до уваги той факт, що територія України відрізняється різноманіттям природних умов (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати, Гірський Крим) та враховуючи особливості європейського законодавства, учасники круглого столу ухвалили:

1. Заборонити використовувати інтродуковані види для відновлення лісів у лісах I категорії (ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення).

2. Вважати за доцільне для створення захисних лісових насаджень, в тому числі лінійного типу, використовувати наступні інтродуковані види дерев, які мають здатність до інвазійної активності, за умови використання їх у поєднанні з іншими сумісними деревними видами та чагарниками, ефективним та своєчасним контролем шляхом здійснення ретельних заходів з догляду за ними:

2.1. У лісорослинній зоні Полісся –

Дуб північний (*Quercus rubra* L.).

2.2. У лісорослинній зоні Лісостеп –

Дуб північний (*Quercus rubra* L.),

Робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.).

2.3. У лісорослинній зоні Степ

Дуб північний (*Quercus rubra* L.),

Робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.),

Аморфа кущова (*Amorpha fruticosa* L.),

Маслинка вузьколиста (*Elaeagnus angustifolia* L.),

Гледичія колюча (*Gleditsia triacanthos* L.),

Обліпіха звичайна (*Elaeagnus rhamnoides* (L.) A. Nelson),

Ясень пенсільванський (*Fraxinus pennsylvanica* Marshall).

2.4. В Українських Карпатах –

Дуб північний (*Quercus rubra* L.).

3. Включити до переліку інтродукованих видів дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення, заборонених до використання у

процесі відтворення лісів у розрізі лісорослинних зон наступні види:

3.1. Лісорослинна зона Полісся –

Клен ясенелистий (*Acer negundo* L.),
 Айлант найвищий (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle),
 Аморфа кущова (*Amorpha fruticosa* L.),
 Маслинка вузьколиста (*Elaeagnus angustifolia* L.),
Робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.),
 Робінія клейка (*Robinia viscosa* Vent.),
Вербка ламка (~~*Salix fragilis* L.~~),
 Ірга колосиста (*Amelanchier spicata* (Lam.) K. Koch),
 В'яз приземистий (*Ulmus pumila* L.),
 Ясень пенсільванський (*Fraxinus pennsylvanica* Marshall).

3.2. Лісорослинна зона Лісостеп –

Клен ясенелистий (*Acer negundo* L.),
 Айлант найвищий (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle),
Аморфа кущова (*Amorpha fruticosa* L.),
 Робінія клейка (*Robinia viscosa* Vent.),
Вербка ламка (~~*Salix fragilis* L.~~),
 Ірга колосиста (*Amelanchier spicata* (Lam.) K. Koch),
 В'яз приземистий (*Ulmus pumila* L.),
 Ясень пенсільванський (*Fraxinus pennsylvanica* Marshall).

3.3. Лісорослинна зона Степ –

Клен ясенелистий (*Acer negundo* L.),
 Айлант найвищий (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle),
 Робінія клейка (*Robinia viscosa* Vent.),
Вербка ламка (~~*Salix fragilis* L.~~),
 Ірга колосиста (*Amelanchier spicata* (Lam.) K. Koch).

3.4. В Українських Карпатах –

Клен ясенелистий (*Acer negundo* L.),
 Айлант найвищий (*Ailanthus altissima* (Mill.) Swingle),
 Аморфа кущова (*Amorpha fruticosa* L.),
 Гледичія колюча (*Gleditsia triacanthos* L.),
Робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.),
 Робінія клейка (*Robinia viscosa* Vent.),
Вербка ламка (~~*Salix fragilis* L.~~),
 Ірга колосиста (*Amelanchier spicata* (Lam.) K. Koch),
 В'яз приземистий (*Ulmus pumila* L.),
 Ясень пенсільванський (*Fraxinus pennsylvanica* Marshall).

З переліку інтродукованих видів дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення, заборонених до використання у процесі відтворення лісів (п. 3), слід виключити вербу ламку (*Salix × fragilis* L.) через те, що цей вид в умовах України є аборигенним видом і не може бути включений до переліку інвазійних видів деревних рослин.

4. За результатами наукових досліджень перелік інвазійних видів дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення, заборонених до використання у процесі відтворення лісів, переглядати один раз у 3 роки з метою його розширення та/або заміною видів.

5. З метою створення плантаційних насаджень для задоволення потреб економіки у певних видах сортиментів **деревини, деревній біомасі недеревних ресурсах (плоди, лікарська сировина, продукти бджолярства тощо)** дозволити використання інтродукованих видів, здатних до продукування цінних сортиментів **деревини, плодів, лікарської сировини**, або швидкого накопичення **біомаси, медоносних тощо**.

6. Врахувати рекомендації науково-дослідних інститутів лісового господарства щодо застосування інтродукованих видів, не здатних до неконтрольованого поширення, при відтворенні лісів з метою впровадження заходів із запобігання змінам клімату.

7. У шестимісячний термін після затвердження переліку інтродукованих видів дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення, заборонених до використання у процесі відтворення лісів, розробити порядок поводження з ними в існуючих лісових насадженнях, **який би передбачав моніторинг розповсюдження та заходи запобігання прояву інвазійної активності**.

8. При складанні тематичного плану науково-дослідних робіт наукових установ лісової галузі, а також НАН України, НААН України, вищих навчальних закладів лісівничого профілю вважати за доцільне **передбачити опрацювання тематики щодо:**

- **методики оцінювання ступеню прояву інвазійної активності певними видами інтродукованих деревних рослин;**
- **оцінювання ризиків використання у лісовому господарстві інтродукованих видів, здатних до прояву інвазійної активності в певних регіонах і типах лісорослинних умов;**
- **розроблення наукових рекомендацій щодо запобігання прояву інвазійної активності певних видів у певних регіонах і типах лісорослинних умов.**

Представник Національної Академії Наук України, член робочої групи МінДовкілля Раїса Бурда надала свої рекомендації:

Пункт 1. Заборонити використовувати...А хіба досі не заборонено? Як би воно не було, пропоную в цьому пункті згадати захисну зону об'єктів ПЗФ. Наприклад, Використовувати існуючі захисні зони об'єктів ПЗФ в цілях ізоляції природоохоронних територій від проникнення чужорідних інвазійних видів рослин; дирекціям установ розробити план заходів, відповідно до «Порядку поводження...».

Пункт 4. Вітаю і підтримую. Явище міграції рослин дуже динамічне в просторі і часі. Ось тільки може через 3 роки це дуже часто?

Пункт 6. Підтримую. Пропоную таку редакцію: Врахувати рекомендації НДІ лісового господарства та інтродукційних центрів й інтродукційних осередків, об'єднаних в Раду ботанічних садів України, щодо застосування інтродукованих видів та видів-замінників, не здатних до...далі по тексті

Пункт 7. Вітаю і підтримую. Якщо цього не робити всі ініціативи з часом поглинуться щоденними турботами. Пропоную в кінці додати таке: та Перелік уже інтродукованих видів і видів-замінників, що не мають схильності до інвазій, залучивши для цього Раду ботанічних садів України.

Може я не зовсім втрапила в стиль вашого викладу. Прошу пробачення, але вважаю свої пропозиції слушними. РБС України включає близько 50 членів, має дуже багаторічний досвід інтродукції та є господарем багатої інформації щодо інтродукованих видів.

Шановні колеги! Здається, нам надається шанс, якщо не впоратись, то хоча б приборкати цю напасть – некеровану навалу чужорідних інвазійних видів рослин до наших лісів та відновити наші аборигенні прекрасні, багатющі лісові ресурси. Скористаймося цим спільно і разом.

Ще раз дякую вам за ініціативу провести цей Кругли стіл і залучити таких цікавих і впертих людей до свого кола.

Зауваження до Всеукраїнського круглого столу «Перспективи відтворення лісів України: можливості використання інтродуцентів та загрози інвазійних видів»

Шановні організатори круглого столу!

Оскільки проведення круглого столу було припинено через повітряну тривогу і черга прокоментувати захід і доповіді до мене не дійшла, то хотілося б висловити свою думку щодо ряду проголошених тез і поділитися своїми міркування з приводу проблеми, що розглядалася.

Проведення цього круглого столу було дуже актуальним і потрібним для різних сторін, але по ходу його проведення склалося враження, що це в більшій мірі внутрішня нарада представників лісового господарства. Серед запрошених доповідачів лише один мав альтернативну точку зору. Не вистачало виступів незалежних експертів-науковців, які б не мали жодних ознак конфлікту інтересів. Після більшості промов склалося враження, що в Україні майже взагалі немає інвазійних видів дерев для внесення в перелік заборонених видів для лісовідтворення. Принаймні таке враження склалося щодо видів, які науковці-біологи, не пов'язані з лісовою галуззю, в один голос називають інвазійними: робінія псевдоакація, дуб червоний, клен ясенелистий і ряд інших.

В одній з перших доповідей пролунало питання: що робити з інвазійними видами, які вже давно зростають, в тому числі на території природно-заповідного фонду? Вважаю, що ставити таке питання передчасно доки не буде введено заборону на їх насадження при лісовідтворенні. Більше того, воно викликає певні підозри, коли згадується разом з питанням «перестиглих» деревостанів. Тому ця проблема потребує окремої дискусії.

За логікою захисту біорізноманіття будь-які чужорідні види, навіть без інвазійних якостей, в разі насадження в локальну екосистему займають оселище, яке має належати аборигенним видам. Насадження одного чужорідного виду провокує зникнення сотень місцевих. Звісно, це не має відношення до плантацій енергетичних культур, озеленення міст, сіл, промислових підприємств та інших антропогенних територій. Мова йде про створення стійких лісових комплексів та захисних лісонасаджень за межами населених пунктів.

В доповідях наводилися статистичні дані про площі, зайняті інтродуцентами, але до точності цих даних є питання, оскільки це цифри по офіційно створеним лісонасадженням. Водночас, площі, на які поширилися інтродуценти самостійно, згадані не буди. Тим часом в Степовій зоні велика кількість степових ділянок потерпає від чужорідних видів, оскільки ці ділянки часто обсажені лісосмугами, що складаються головним чином з інтродуцентів, звідки й відбуваються інвазії.

Була висловлена думка, що насадження інтродуцентів можна виправдати змінами клімату, але, знову таки, це суперечить цілям збереження біорізноманіття. Маю нагадати, що в екологічній політиці мова йде про адаптації до змін клімату, а не про штучну зміну екосистем. Основними причинами змін клімату та опустелювання в Україні є дефіцит природних екосистем через надмірну розораність ґрунтів, яка сягає 56,8 % території України згідно даних Світового банку. Тому адаптація до змін клімату в першу чергу передбачає скорочення відсотку орних земель, їх консервацію та відновлення на них природних ландшафтів. До речі, задля спрощення цього процесу консервацію земель з 2021 р. дозволено проводити не лише через залуження та заліснення, але й через ренатуралізацію. Якщо на орних деградованих землях відновлюється степ і нормально там розвивається, то платники податків не повинні зі своєї кишені оплачувати більш витратне насадження лісу, тим більше з чужорідних видів.

В решті решт, існують адаптовані генотипи аборигенних видів, які можна використовувати замість інтродуцентів при лісонасадженні. Хочу також нагадати, що всі корифеї лісової науки, які вивчали ліси Степової зони, завжди наполягали, що головною породою тут є дуб звичайний, адже лише він здатен створювати стійкі лісові ценози. Цієї думки продовжують дотримуватися ряд сучасних лісознавців і сьогодні, враховуючи кліматичні зміни. Зрозуміло, що лісовим господарствам набагато зручніше створювати лісонасадження з інвазійних видів, ніж з аборигенного дубу, адже вони фактично не потребують догляду і, начебто, дешевші. Проте, втрати біорізноманіття і відсутність відновлення такої цінної породи, як дуб звичайний, ставлять під питання «вигідність» інтродуцентів в середньо і довготерміновій перспективі. В решті решт, в сучасному світі

біорізноманіття також має свою монетаризовану вартість, і вже доведено, що його скорочення призводить до величезних економічних втрат.

Заява одного з доповідачів про те, що без робінії в степу не обійтися, не витримує жодної критики. Взагалі, згідно законів природи, в степу має бути степ. Він — найбільш постраждала від антропогенної діяльності екосистема України, і другим за впливом фактором (після землеробства), що викликає його зникнення, є заліснення степових ділянок, особливо інтродуцентами.

Пролунала фраза, що робінії псевдоакації та ряду інших видів немає в переліку інвазійних видів ЄС (the List of invasive alien species of Union concern). Дійсно, це так. Однак, в Україні основні інвазії робінії псевдоакації спостерігаються в Степовій зоні, в той час як в Євросоюзі фактично Степової зони немає (хіба що фрагментарно в Угорщині). Водночас, в переліку інвазійних видів ЄС немає і амброзії полинолистий. Невже в такому випадку є підстави вважати, що амброзія не є для України інвазійним видом? З іншого боку, в переліку інвазійних видів ЄС є *Acacia saligna*. Але серед українських науковців, хто знається на проблемі інвазійних видів, ніхто не пропонував включати цей вид до заборонених в лісовідтворенні. Невже це означає, що тепер *Acacia saligna* обов'язково потрібно включати у вітчизняний перелік інвазійних видів лише через те, що його зазначено в переліку інвазійних видів ЄС? В решті решт, доповідач С. Лос згадала, що в таких країнах ЄС як Австрія, Хорватія, Данія, Франція, Угорщина, Італія, Польща, Чехія, Словаччина робінія визнана інвазійним видом на національному рівні. Відповідно, це не заважає зробити теж саме в Україні.

Було зауваження, що начебто дехто з природоохоронців взагалі пропонує припинити інтродукцію. Ні, це не так. Просто варто розрізнити інтродукцію видів, які використовуються в агроценозах, в тому числі садах, в озелененні населених пунктів і промислових підприємств, від інтродукції для використання в природному середовищі та поза межами населених пунктів. В останньому випадку є ризик біологічне засмічення.

Водночас, не варто забувати, що наука нерідко докорінно змінює своє ставлення до власних результатів. Швейцарський хімік Пауль Мюллер в 1948 р. отримав Нобелівську премію за «відкриття високої ефективності ДДТ як контактної отрути». Як добре відомо, зараз використання пестициду ДДТ заборонено в багатьох державах світу, включно з Україною. Наука – динамічна категорія, і те, що могло вважатися прийнятним в минулому, часто стає неприйнятним сьогодні, бо не відповідає викликам часу. Тому закликаю йти в ногу з часом.

Що стосується переліку видів, заборонених для використання у лісовідтворенні, то на мою думку в нього потрібно включити наступні види:

Айлант найвищий (*Ailanthus altissima*)
 Аморфа кущова (*Amorpha fruticosa*)
 Вербка ламка (*Salix × fragilis* L.)
 В'яз карликовий або в. низький (*Ulmus pumila*)
 Гледичія звичайна або гледичія колюча (*Gleditsia triacanthos*)
 Дуб червоний або дуб північний (*Quercus rubra* або *Q. borealis*)
 Ірга колосиста (*Amelanchier spicata* (Lam.) K. Koch)
 Клен ясенелистий (*Acer negundo*)
 Маслинка вузьколиста (*Elaeagnus angustifolia*)
 Обліпіха звичайна (*Elaeagnus rhamnoides* (L.) A. Nelson)
 Павловнія (види та гібриди) (*Paulownia* (species))
 Робінія звичайна або р. псевдо акація або акація біла (*Robinia pseudoacacia*)
 Робінія клейка (*Robinia viscosa* Vent.)
 Черемха пізня (*Prunus serotina*)
 Ясен пенсільванський або ясен зелений (*Fraxinus pennsylvanica* або *Fraxinus lanceolata*)

З повагою,
 Олексій Бурковський
 Всеукраїнська екологічна ліга

20.02.2023 р.